

Христо АНДОНОВ—ПОЛЈАНСКИ

НЕКОЛКУ СООПШТЕНИЈА ОД 1896 ГОДИНА ЗА ИЗВОРИТЕ НА ФИНАНСИРАЊЕТО И ВООРУЖУВАЊЕТО ВО МАКЕДОН- СКОТО НАЦИОНАЛНООСЛОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕЊЕ

Во историјата на македонското националноослободително движење финансирањето на целокупната револуционерна и организациона дејност, како и вооружувањето на револуционерните сили, заземаат видно место. Овие, така суштествени задачи се наметнале уште со самото поставување на основите на револуционерната организација (1893/1894 г.) за да добијат образложен вид во натамошната активна на движењето.

Постоеле разни начини во обезбедувањето на овие основни средства на револуцијата. Во прво време ориентацијата била свртена кон самофинансирање и самовооружување. Но, со омасовување на револуционерното дело се барале модуси за подобро екипирање и тоа особено во поглед на вооружувањето. Во најголем дел вооружувањето се изведувало од центрите во Македонија, Турција и балканските земји. Со нараснување на потребите се презеле чекори за организирање на покупка на овие средства и од другите европски земји, а особено од Австро-Унгарија, Франција, Белгија, Швајцарија, Англија и од други земји. За начинот на организацијата на покупката од наведените земји засега сè уште постојат скудни податоци. Во изворните материјали, особено за периодот од првите години од активирањето на револуционерното дело (1893/1894—1896/1897 г.) наидуваме на нецелосни спомнувања. Така, во преписката на Гоце Делчев, особено од 1896 година, наоѓаме сосема делумни податоци.¹ Ист е случајот и со податоците од писмата на Ѓорче Петров.² Наспроти ова, во мемоарската литература среќаваме поаргументирани материјали. Така, во своите „Спомени“ Ѓорче Петров дава евидентни податоци по ова прашање.³ Ист е слу-

¹ Гоце Делчев. Преписка. Скопје, „Култура“ 1972 (Редакција Х. Андонов-Полјански), 14—19.

² Љубен Лапе, Непознати писма и телеграми на Ѓорче Петров. — Гласник ХВ/2 (1971), 250—253.

³ Спомени на Ѓорче Петров. Скопје 1950, 39—46.

чајот и со „Спомените“ на Борис Сарафов,⁴ додека кај Дамјан Груев тоа е фрагментарно наведено.⁵ Фрагментарни податоци наоѓаме и во спомените, а и во искажувањата на другите револуционерни дејци.⁶

Поради оскудноста на изворни материјали во постојната литература овој проблем слабо е разработен. Во објавените студии само фрагментарно се засегнати европските земји, во кои било организирано снабдувањето со оружје и другите оружни средства, како и начинот на финансирањето.⁷

Сакајќи да придонесеме за извесно осветлување на ова прашање имавме можност да ја испитаме британската дипломатска кореспонденција, посебно од 1896 година, и наидовме на материјали од кои можеме да добиеме некои податоци за обиди за снабдување со оружје од Белгија, Австро-Унгарија и Англија, за шпекулациите поврзани со ова, како и за финансирањето при покупката на оружјето и на другите оружни средства. Тоа се четири извештаи, кои британскиот конзул во Софија Ф. Елиот (F. Elliot) ги испратил до британскиот премиер — министер Маркизот од Солзбери (The Marquess of Salisbury) во времето од 8 јануари, 30 април, 13 мај и 28 мај 1896 година.⁸

Во овие извештаи се споменуваат податоци околу префрлувањето на пушки и револвери од Лиџ во Македонија,⁹ потоа, префрлување на австриски модели на пушки и за финансирање од англиските фондови за покупка на оружје;¹⁰ шпекулациите околу овие британски субвенции;¹¹ за собирањето на средства

⁴ Спомени на Дамјан Груев, Борис Сарафов и Иван Гарванов, София 1927, 45—69.

⁵ Ibidem, 19—20.

⁶ Види: Љ. Лапе, Снабдување на охридските револуционери со оружје до Илинденското востание. — Годишен зборник 4 (1951), 6—12; X. Андоновски-Полјански, Некои прашања од воената организација на македонското национално-револуционерно движење во предилинденскиот период. — Гласник IV/1—2 (1960), 84—102; M. Пандевски, Вооружувањето на македонските револуционери и востаници во периодот до Илинденското востание (1893—1903). — Гласник VII/2 (1963) 103—104.

⁷ Види: Xp. Сиљанов. Освободителните борби на Македонија. Т. I. София 1933, 81—83; Љ. Лапе, Снабдувањето на охридските револуционери со оружје, 6—7; X. Андоновски-Полјански, Некои прашања од воената организација. 98—99; M. Пандевски, Вооружувањето на македонските револуционери., 103—104; X. Андонов-Полјански, Македонското национално-освободително движење до Илинденското востание. — Југословенски народи пред први светски рат. Београд, САН 1967, 20—21; Историја на македонскиот народ. Т. II. Скопје 1969, 184—185; Ѓ. Петровиќ, Оружарската дејност во Македонија во предилинденскиот и во илинденскиот период. — Илинден 1903. Скопје 1970, 209; X. Андонов-Полјански, Гоце Делчев и неговото време. Скопје 1972, 154—155; и други.

⁸ Public Record Office (London) (натаму — PRO) — Foreign Office (натаму—FO) 78/4753, 4754. (Turkey. Bulgaria). Diplomatic. From Elliot. January—May 1896.

⁹ PRO-FO 78/4753. — F. Elliot — The Marquess of Salisbury 8th January 1896.

¹⁰ PRO-FO 78/4754. — F. Elliot — The Marquess of Salisbury, 30th April 1896.

¹¹ PRO-FO 78/4754. F. Elliot — The Marquess of Salisbury, 13th May 1896.

за финансирање на револуционерното дело, како и некои известувања за движења на четите.¹²

Податоците за префрлување на пушки, односно на револвери од Лиеж (Белгија) во Македонија се потврдуваат и во постојната мемоарска литература. Горче Петров споменува дека Даме Груев во 1895 година бил испратен од ЦК на револуционерната организација во Белгија, за да ја изучи вештината на борба со динамит.¹³ Истото го споменува и Борис Сарафов.¹⁴ Последниов соопштува и податок дека во Лиеж се наоѓал Никола Түфекчиев, трговец на оружје, преку кого, по сè изгледа, станувало препраќањето на оружјето.¹⁵

Најинтересни се податоците поврзани со обидот за ангажирање на британски субвенции за финансирање на покупки на оружје и на разни оружни средства од разни европски центри (Австро-Унгарија, Белгија и сл.) во корист на македонското движење. Ф. Елиот за ова известува во два свои извештаи (од 30 април и 13 мај 1896 г.). Во првиот извештај од 30 април тој ја споменува веста што се слушнала, дека покупката на оружје била финансирана од британски фондови и дека најверојатно таа била изведена преку Наум Түфекчиев. Конзулот изнесува детали од таа вест и оперира со некои податоци за начинот како можело да се реализира ангажирањето на британски средства. Тој изнесува различни верзии на веста по ова прашање.¹⁶ Во вториот извештај, од 13 мај, Ф. Елиот детално зборува за ова прашање. Тој го изнесува, во овој случај, разговорот што го имал со бугарскиот министер-претседател д-р Константин Стоилов, кој ниту ги потврдувал ниту ги демантирал тврдењата околу ангажманот на британските субвенции за покупка на оружје за потребите на македонското националноослободително движење.¹⁷ Верзиите околу учеството на британски субвенции Ф. Елиот ги изнесува како вести, не доаѓа до точно утврдени факти и дава повеќе верба на реално собраните средства во македонските фондови, отколку на странските прилози.¹⁸

Верзиите поврзани со обидот за ангажирање на британски субвенции за финансирање на покупки на оружје донекаде се разјаснуваат од Горче Петров. По решение на Централниот комитет на Внатрешната организација, а по повик на Врховниот комитет, тој бил ополномоштен да ја испита оваа работа. Се работело за обезбедување на парични средства од Англија за

¹² PRO.-FO 78/4754. F. Elliot — The Marquess of Salisbury, 28th May 1896.

¹³ Спомени на Горче Петров, 39.

¹⁴ Спомени на Д. Груев, Б. Сарафов., 45.

¹⁵ Ibidem, 68.

¹⁶ PRO.-FO 78/4754. F. Elliot — The Marquess of Salisbury, 30th April 1896.

¹⁷ PRO.-FO 78/4754. F. Elliot — The Marquess of Salisbury, 13th May 1896.

¹⁸ PRO.-FO 78/4754. F. Elliot — The Marquess of Salisbury, 28 th May 1896.

покупки на пушки, наменети за потребите на Македонија. Ѓ. Петров ги изнесува махинациите на луѓето од Врховниот комитет околу целава оваа работа. Условот бил да се примат 3 000 пушки и тие да се растоварат во солунското пристаниште, а освен тоа, се поставувало и барање за крвавање на востание. За реализирање на првиот услов, Ѓорче Петров презел мерки и го соопштил случајот до ЦК во Солун. Вториот услов не го прифаќал.¹⁹ Кон ова Ѓорче Петров додава и друга верзија дека божем парите од Англија се добиени, а дека бугарската влада влегла во трага на сета работа.²⁰

Овој исечок од проблемот на финансирањето и вооружувањето во македонското националноослободително движење, од првите години на неговото постоење, претставува еден интересен момент за целосната обработка на овој проблем. За да се добие подобар увид во наведената документација, истава ја даваме во превод и во оригинална интерпретација, со соодветни објаснувања.^{20a}

П Р И Л О З И

П Р И Л О Г I: П р е в о д

1.

Ф. ЕЛИОТ²¹ ДО МАРКИЗОТ СОЛЗБЕРИ²²

Софија, 8 јануари 1896.

Мој Лорде,

... Во истиот извештај²³ Баронот Каличе²⁴ го споменува податокот дека 1.000 пушки од Лиџ неодамна се префрлени во Македонија; но австрискиот воен аташе во Цариград, кој помина преку Софија пред три дена на враќањето за заземање на својата должност, рече дека има резон да се верува оти испратеното оружје биле револвери а не пушки. Изгледа нема основа за сомневање дека, ако тие стигнат онаму каде што се одредени, тоа би било близу бугарската граница.

Пратеникот на Нејзино Височество во Белград го има известно Вашето Лордство за информацијата на српската влада дека македонскиот комитет се подготвува на големо, како минатото лето, за навлегување во Македонија на пролет и дека чети од пет или шест илјади ќе се соберат на границата. Јас му го споменав тоа известување на Баронот Хонинг²⁵ и на секретарот на турскиот комесар, за што обајцата веќе чуле, но ниеден од нив не поверува во тоа. . .

¹⁹ Спомени на Ѓорче Петров, 41—43.

²⁰ Ibidem, 45.

^{20a} Од технички причини преводот и англискиот текст не се дадени напоредно, туку еден по друг. — заб. на ред.

²¹ Ф. Елиот (F. Elliot), британски конзул во Софија во 1896 г.

²² Маркиз од Солзбери (The Marquess of Salisbury, 1830—1903), британски премиер-министер од 1895 г.

²³ Овдека го предаваме само извештајот, што се однесува до префрлувањето на оружје и до движењето на македонски чети.

²⁴ Барон Каличе (Baron Calice), австро-унгарски амбасадор во Цариград.

²⁵ Барон Хонинг (Baron Hoenning), австро-унгарски пратеник во Софија.

... Весниците на македонската партија соопштија за акцијата на една чета, за која најпрвин е речено дека се состои од 80 луѓе, а не е споменато од каде потекнува известувањето, и дека го поминала Вардар. Но, сретнувајќи турски војски повторно го преминала и пребегнала во околината на Струмица. Според последниот извештај нивниот број не бил поголем од десет или дванаесет.

Имам чест да бидам, итн. итн.

Ф. Елиот

(PRO-FO 78/4753)

2.

Ф. ЕЛИОТ ДО МАРКИЗОТ СОЛЗБЕРИ

Софија, 30 април 1896.

Мој Лорде,

Во мојот извештај № 6, поверливо, од 6 јануари, јас го споменав известувањето дека поголем број пушки од Лиџ биле наскоро префрлени во Македонија. По некоја недела подоцна јас бев информиран авторитетно од еден службеник поврзан со минатогодишното движење²⁶, дека шест или седум стотини пушки од најпоследен австриски модел биле префрлени преку границата од Кустендил и дека втор контингент бил препратен по друг пат. Пари за покупка на ова оружје се најдени во Англија. Јас го спомнав извештајот на мојот австро-унгарски колега кој се согласи со мене дека тоа е сосема неверојатно.

Јас не ќе можам тоа сега да го споменам на Вашето Лордство, но, тоа беше прв случај откако ја слушнав веста која сега се зголемува постојано, дека парите за македонското движење биле собрани во Англија. Во последниве неколку дни во Софија се зборува дека Туфекчиев²⁷, раководителот на крајното крило на македонското друштво, покажа знаци на изненадно зголемување на богатство, кое тој го примил од англиските фондови. Не за долго Туфекчиев ја имаше на располагање касата на Централниот комитет²⁸, во кој, како што имав чест да соопштам во минатиот декември, престана да биде член како последица на некои нередовности во неговите сметки, но, покрај сè, тој има ревностен дух и е незадоволен со скромниот програм на признатите лидери.

Меѓутоа, прилозите на Централниот комитет и на локалниот софиски комитет, на кои Туфекчиев им припаѓа, познато е дека отпаѓаа во време на зимата и ако се верува дека помошта од словенскиот комитет во Русија престана, Туфекчиевите настојувања за подобрување на положбата дадоа повод за сомневања за изворот на неговите средства.

Единствената основа што можев да ја окријам за претпоставката оти тие дојдоа од Англија е фактот дека во минатиот јануари и февруари некој Каранфиловик²⁹, еден приврзаник на Туфекчиев, го посетил Лондон и се верува дека стапил во врска со ерменскиот комитет таму³⁰. Меѓутоа, не излегува на видело какви цели тие имале во план за поттикнувањето на револуционерното движење во Македонија во овој

²⁶ Се мисли на врховистичката четничка акција од 1895 г. (Види: Историја на македонскиот народ, Т. II, 178—180).

²⁷ Наум Туфекчиев, трговец со оружје.

²⁸ Се мисли на Врховниот комитет.

²⁹ Дали е тоа Д. Р. Каранфилович од Велес (В. Български Патриарх Кирил, Съпротивата срещу Берлинския договор. София 1955, 27), или се работи за некој друг, кој се криел под ова друго презиме (?).

³⁰ Горче Петров настанот го предава вака: „... Ми соопштија, дека од Англија имало предлог на В. К. да му отпунат голема сума пари и пушки, колку што се потребни за Македонија, дека 3000 од овие пушки биле веќе натоварени на параход, кој што веќе пловел во Средоземното Море како прв обид да се растовари од ова оружје во Македонија...“ (Спомени 41). И другата верзија: „... дека божем В. К. успеал

момент, а какви тие и да биле, случајот со вознемирувањата во Ерменија³¹ беше во нивната тежина.

Заменикот на турскиот комесар³², на кого јас му зборував за предметов, не му придаде значење на известувањето и не верува дека некој од Комитетот или Туфекчиев примил некаква значителна сума. Освен тоа, тој е потполно уверен за неможноста на кој било од македонските агитатори да организираат едно движење сега; овој поглед е истовестен со тој на заменикот министер за надворешни работи.

Меѓутоа, сакајќи да го испитам потеклото на овој извештај за англиска помош на македонското движење, јас го прашав г-н Вратислав³³ да го испита ова во Пловдив и сега добив од него придружен извештај, кој содржи ретка информација, дека г-н Стоилов³⁴ наскоро го обвинил него за сплеткарење со турскиот претставник околу обновувањето на македонската агитација. Каков беше мотивот на г-н Стоилов да го направи ова, јас не можев да претпоставувам, освен, тоа да го направил за да покаже ревност кон султановите интереси и дека тој го поткажува британскиот застапник како да е еден, против кој измислиците не ќе можат, најверојатно, да најдат верба во мислењето на Неговото Височество.

Во поглед на Туфекчиев, јас имав чест да известам во мојот извештај № 5 од 8 јануари³⁵, дека тој добил охрабрување од Владата против Централниот македонски комитет и дека оттогаш е позната неговата врска со некои членови на министерството. Според македонска информација, добиена во Пловдив од г-н Вратислав, објаснувањето за неговиот ненадеен финансиски просперитет е дека тој добил награда од 50.000 франкови за неговиот удел во убиството на г-н Стамболов³⁶. Јас ја споменав оваа вест која може да биде вредна, ако и само како пример на пресметката која господствува меѓу некои членови на Владата.

Имам чест да бидам, итн. итн.

Ф. Елиот

(PRO.-FO 78/4754)

3.

Ф. ЕЛИОТ ДО МАРКИЗОТ СОЛЗБЕРИ

Софија, 13 мај 1896

Мој Лорде,

Откако го напишав мојот извештај № 74, поверливо, од 30 последниот месец, чув дека британските фондови, како помош на македонската кауза, се претпоставува дека се распределени од мене, како и од г-н Вратислав, и дека сумата ставена на мое располагање за таа цел изнесува 6.000 ливри стерлинзи.

Вчера јас говорев со г-н Стоилов околу ова наводно соучество на британските службеници во македонското движење и му ја префрлив на него одговорноста за циркулацијата на веста, му реков оти пред да дојдам тука минатата година бев запознаен

да добие од Англија од некој богаташ голема сума пари, но дека владата ѝ влегла во трага на таа работа и ќе направила парите да ни се дадат нам, ние со нив да вршиме работа за делото, а не да се дадат на В. К. . . ” (Спомени 45). Последна верзија Б. Сарафов ја предава вака. . . . Еден Англичанец ни велеше дека можело од Англија да се добијат средства — до 4—5 милиони, но требало да се испрати еден меморандум до европските сили за исполнување на 23-от член од Берлинскиот договор, та потоа сами да си ги посакаме правата. . . ” (Спомени 55—56).

³¹ Се мисли на ерменските настани 1894/1895—1896 г.

³² Од турскиот комесаријат во Софија, застапништво на Турција во Бугарија.

³³ А. Ц. Вратислав (А. С. Wratislaw), британски вице-конзул во Пловдив.

³⁴ Др Константин Стоилов, министер-претседател на бугарската влада од 19 мај 1894 г.

³⁵ Види извештај № 1.

³⁶ Ст. Стамболов е убиен на 3 јули 1895 г. (Види: История на България, Т. II, София 1962, 142—143.

дека г-н Димитров³⁷ ѝ рекол на Портата дека македонската агитација беше дело на стамболовиската партија³⁸, по поттикнувањето на Велика Британија, а сега бев информиран дека куќата на г-н Вратислав беше под набљудување, и посетителите кај него се гледале со сомневање. Вашата Екселенција, реков јас, треба да знае дека желбите на Владата на Нејзино Височество во поглед на Македонија се со добра доверба, но многу малку да се потпомогнат ваквите гласови за нивната акција.

Во одговор г-н Стоилов рече, на прилично збунет начин, дека тој претпоставува оти извештаите за британските субвенции потекнуваат од посетата на Каранфиловиќ во Англија, тој лично не верува дека некакви пари се набавени од Владата на Нејзино Височество за македонското движење (на што јас забележав дека дури најгрубото вообрижение може тешко да го претпостави тоа); дека всушност, јас и Сер Артур Николсон³⁹, пред мене, бевме најупорни од странските застапници во инсистирање на должноста на бугарската влада да совлада секое движење; дека, во поглед на г-н Вратислав, ако неговата куќа се наоѓа под набљудување, тоа не е по негови наредби, но, тој мисли дека тоа е направено по барање на раководителите на унионистичката партија⁴⁰ во Пловдив, на кои, тој верува, г-н Вратислав, не им беше наклонет.

Меѓутоа, Владата долго време имаше причина да изразува незадоволство со ставот на Фетик Бег, турскиот претставник во Пловдив, во поглед на македонската агитација, и беше речено дека г-н Вратислав го поддржува него во курсот што тој го презема. Јас ја прашав Неговата Екселенција што е тоа што направил Фетик Бег; и, со извесно колебање, тој одговори дека постојано настојувал одговорноста за македонските нереди да ја префрли на бугарската влада.

Одговорајќи на она што верувам дека се повеќе мисли на г-н Стоилов, отколку негови зборови, јас реков оти ќе одговорам за тоа дека г-н Вратислав никогаш не го поттикнувал или поддржувал Фетик Бег во некаков несоодветен курс на акција. Г-н Стоилов рече дека нема да изразува незадоволство со г-н Вратислав; а ако тој тоа го има, тој мене ќе ми го направи.

Имам чест да бидам, итн. итн.

Ф. Елиот

(PRO.-FO 78/4754)

4.

Ф. ЕЛИОТ ДО МАРКИЗОТ СОЛЗБЕРИ

Софија, 28 мај 1896.

Мој Лорде,

На празнувањето на Свети Кирил и Свети Методиј⁴¹, патронските светци на Бугарија, македонското друштво организира собирање пари и лотарија во корист на неговите фондови, од што беа собрани околу 2.300 франкови. Изразеното задоволство со собраниот износ е веројатно добра индикација за реалната состојба на финансите на Друштвото, отколку претераните вести за странски прилози, кои до скоро се распростираа.

Еден македонски весник соопшти дека неколку раководители од минатогодишното движење⁴² биле ставени под стриктен надзор од Владата, и дека на еден од нив, кој имаше случај да посети едно гранично село по негова лична работа, му беше недолжно наредено да го напушти.

Имам чест да бидам, итн. итн.

Ф. Елиот

(PRO.-FO 78/4754)

³⁷ П. Димитров, бугарски дипломатски агент во Цариград (Хр. Сиљанов, Освободителните борби на Македонија, Т. I., 61).

³⁸ Приврзаниците на Ст. Стамболов.

³⁹ Сер Артур Николсон (Sir Arthur Nicolson) британски конзул во Софија.

⁴⁰ Односно партијата за обединување (ткн. „обединителна“ — или „унионистичка“) на северна Бугарија со Источна Румелија. (История на България, 59—60).

⁴¹ Односно на 24 мај 1896 г.

⁴² Односно акцијата од 1895 г.

ПРИЛОГ II: Интерпретација

1.

E. ELLIOT TO THE MARQUESS OF SALISBURY

Sofia, 8 January 1896

My Lord,

... In the same despatch Baron Calice mentioned a report that 1.000 rifles from Liège had lately been conveyed into Macedonia; but the Austrian Military Attaché at Constantinople who passed through Sofia three days ago on his return to his post, said that he had reason to believe that the arms sent were revolvers and not rifles. There does not appear to be any ground for supposing that if they have reached their destination, it has been by way of the Bulgarian frontier.

Her Majesty's Minister at Belgrade has reported to Your Lordship the information of the Servian Government that the Macedonian Committee is making preparations on a much larger scale than those of late summer for an invasion of Macedonia in the spring, and that bands of five or six thousand men would be collected on the frontier. I mentioned this report to Baron Hoenning and to the Secretary of the Turkish Commissioner, both of whom had heard it already, while neither attaches any credit to it. . .

... The papers of the Macedonian party record the proceedings of a band said at first to consist of 80 men, which, starting from some point not mentioned, crossed the Vardar, but coming upon Turkish troops, recrossed it and betook themselves to the neighbourhood of Strumnitza. According to the last account, their numbers were not more than ten or twelve.

I have the honour to be, etc. etc.

F. Elliot.

(PRO.-FO 78/4753)

2.

F. ELLIOT TO THE MARQUESS OF SALISBURY

Sofia, 30 April 1896.

My Lord,

In my despatch No 6 Confidential of the 8.th of January I mentioned a report that a large number of rifles from Liège had lately been conveyed into Macedonia. Some weeks later I was informed, on the Authority of an officer connected with last year's movement, that six or seven hundred rifles of the latest Austrian pattern had been conveyed over the frontier from Küstendil, and that a second consignment was about to be despatched by another route, the money for the purchase of these arms having been found in England. I mentioned the report to my Austro-Hungarian colleague who agreed with me that it was quite incredible.

I should not now mention it to Your Lordship, but that it was the first occasion of my hearing a rumour which is now gaining consistency, that money for the Macedonian movement is being raised in England. Within the last few days it has been currently reported in Sofia that Tufekdjef, the leader of the extreme section of the Macedonian Society, shewed signs of a sudden accession of wealth due to his being in receipt of English funds. Tufekdjef has no longer at his disposal the purse of the Central Committee, of which, as I had the honour to report in December last, he ceased to be a member in consequence of some irregularity in his accounts, but he has a certain following among the more ardent spirits who are dissatisfied with the moderate programme of the recognised leaders.

The subscriptions, however, both to the Central Committee and to the local Sofia Committee, to which Tufekdjef belongs, are known to have fallen off during the winter, and as the subscriptions from the Slav Committee in Russia are believed to have ceased, Tufekdjef's improved circumstances have given occasion for conjectures as to the source of his means.

The only ground that I can discover for the surmise that they came from England is the fact that in January or February last a certain Kirionfilovits, an adherent of Tufekdjef, visited London and as believed to have put himself in communication with the Armenian Committees there. It does not appear, however, what purpose they could have in view in

encouraging revolutionary movements in Macedonia at this moment, whatever might have been, the case while the troubles in Armenia were at their height.

The Acting Ottoman Commissioner, to whom I have spoken on the subject, attaches no importance to the report, and does not believe that either the Committee or Tufekdjief have received any considerable sum at all. He is, moreover, perfectly reassured as to the inability of any Macedonian agitators to organise a movement at present, a view which is shared by the Acting Minister for Foreign Affairs.

Being, however, desirous of tracing the origin of this report of English assistance to the Macedonian movement, I asked Mr. Wratislaw to make enquiries about it at Philippopolis, and have now received from him the accompanying despatch containing the curious information that Mr. Stoiloff has lately accused him of plotting a renewal of the Macedonian agitation in conjunction with the Turkish representative. What can have been Mr. Stoiloff's motive in doing this I cannot imagine, unless it were to make a display of zeal in the Sultan's interests and that he denounced the British Agent as the one against whom stories just not were the most likely to find credence in His Majesty's mind. I shall endeavour to clear up this matter when Mr. Stoiloff returns.

With regard to Tufekdjief, I had the honour to report in my despatch № 5, of the 8th of January that he was receiving Government encouragement against the Central Macedonian Committee, and he is known to have since been in communication with several members of the Ministry. According to Macedonian information obtained at Philippopolis by Mr. Wratislaw, the Explanation of his sudden financial prosperity is that he has received a fee 50,000 francs for his share in the murder of Mr. Stambolof. I mention this rumour for what it may be worth, if only as an instance of the estimation in which some members of the Government are held.

I have the honour to be, etc. etc.

F. Elliot.

(PRO-FO 78/4754)

3.

F. ELLIOT TO THE MARQUESS OF SALISBURY

Sofia, 13 May 1896.

My Lord,

Since writing my despatch № 74 Confidential of the 30th Ultimo, I have learnt that the British funds in aid of the Macedonian cause are supposed to be administered by me as well as by Mr. Wratislaw, and the sum at my disposal for this purpose has been stated to amount to L. 6,000.

I spoke to Mr. Stoiloff yesterday about this alleged complicity of British officials in the Macedonian movement, and taked him with responsibility for the circulation of the rumour, saying that I was aware that before my arrival here last year Mr. Dimitroff had told the Porte that the Macedonian agitation was the work of the Stambolovist party at the instigation of Great Britain, and I was now informed that Mr. Wratislaw's house was watched, and visitors to it regarded with suspicion. His Excellency, I said, ought to know the wishes of Her Majesty's Government in regard to Macedonia too well to credit, much less to encourage, such reports of their action.

In reply Mr. Stoiloff said in a rather embarrassed manner that he supposed the reports of British subventions had originated in Karanfilovits' visit to England, that he himself had not believed that any money had been provided by Her Majesty's Government for the Macedonian movement (to wich I interjected that the wildest imagination could hardly suppose that); that in fact, I, and Sir Arthur Nicolson before me, had been the most persisten of the Foreign Agents in insisting on the duty of the Bulgarian Government to repress any movement; that, as regards Mr. Wratislaw, if his house was watched, it was not by his orders; but he thought it might have been done at the instance of the leaders of the Unionist party in Philippopolis, with whom he believed Mr. Wratislaw was not in sympathy.

The Government had, however, long had reason to complain of the attitude of Fetik Bey, the Ottoman representative at Philippopolis, in regard to the Macedonian agitation, and it was said that Mr. Wratislaw had supported him in the course he took. I asked His Excellency what it was that Fetik Bey had done; and after some hesitation he replied that

he had constantly endeavoured to throw upon the Bulgarian Government the responsibility for the Macedonian outbreak.

Replying to what I believed to be Mr. Stoiloff's thoughts rather than to his words, I said that I would answer for it that Mr. Wratislaw had never instigated or supported Fetik Bey in any improper course of action. Mr. Stoiloff said had no complaint to make of Mr. Wratislaw; if he had, he would have made it to me.

I have the honour to be, etc. etc.

F. Elliot.

(PRO.-FO 78/4754)

4.

F. ELLIOT TO THE MARQUESS OF SALISBURY

Sofia, 28 May 1896.

My Lord,

On the Feast of St. Cyril and St. Methodius, the Patron Saints of Bulgaria, the Macedonian Society organised a collection and raffle for the benefit of their funds which produced about 2300 francs. The satisfaction expressed at the amount realized is probably a better indication of the real state of the finances of the Society than the extravagant rumours of foreign contributions which have lately been in circulation.

A Macedonian paper states, that several of the leaders of last year's movement have been placed under strict surveillance by the Government and that one of them who had occasion to visit a frontier village on his own business was promptly ordered to leave.

I have the honour to be, etc. etc.

F. Elliot.

(PRO.-FO 78/4754)

Hristo ANDONOV-POLJANSKI

SOME REPORTS FROM 1896 CONCERNING FINANCING AND ARMAMENT OF THE MACEDONIAN NATIONAL LIBERATION MOVEMENT

(S u m m a r y)

In this paper the author discusses some reports concerning the financing and armament of the Macedonian national liberation movement in the first years of its existence. The problem of securing funds for purchasing weapons and other arms supplies from the European countries is dealt with. After examining this question in source and literature, the author analyzes four diplomatic reports of January 8, April 30, May 13, and May 28, 1896 sent by F. Elliot, the British Consul in Sofia, to the British Prime Minister, the Marquess of Salisbury. These reports containing some facts concerning the financing of the armament and arms purchase for the needs of the Macedonian liberation movement. These facts tell about the purchase of arms in Belgium, Austria-Hungary, and Great Britain. The attempt to finance this action from British subsidies is dealt with in a special way. The author expounds an problem from other sources. At the end, above mentioned documents are preserved in the original and in translation accompanied by notes.